

**PRIGIMTINIŲ ŽMOGAUS TEISIŲ ĮTVIRTINIMAS LIETUVOS
RESPUBLIKOS KONSTITUCIJOJE – PAŽANGI
BENDROSIOS KULTŪROS DALIS**

Dr. Gintautas Danišauskas

Lietuvos teisės universitetas, Teisės fakultetas, Teisės filosofijos katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 261 60 37
Elektroninis paštas danigint@ltu.lt

Pateikta 2002 m. balandžio 29 d.

Parengta spausdinti 2002 m. liepos 30 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Socialinio darbo fakulteto Psichologijos katedros profesorius
habil. dr. Viktoras Justickis ir šio Universiteto Policijos fakulteto Policijos teisės katedros vedėjas
docentas dr. Alvydas Šakočius*

S a n t r a u k a

Lietuvos teisės universiteto mokslo darbuose jau rašyta apie teisinės paslaugos sampratą, jos turinį bei atsiradimo pagrindą. Buvo samprotaujama, kad teisinės paslaugos turinį sudaro subjektų tarpusavio kultūriniai mainai teisės (pareigų bei teisių vienvės) pagrindu, ir kad jie garantuoja subjektų lygiateisiškumą kultūrinėje veikloje. Teisinė paslauga, jos praktinis įgyvendinimas visuomenėje – tai reali žmonių visuomeninių santykių pažanga, visų teisės subjektų teisinių interesų užtikrinimo galimybė. Kalbėdami apie bendrąjį kultūros lygį visuomenėje kalbame ir apie teisinių santykių lygį kaip neatsiejamą kultūros dalį, kurio pagrindas yra Lietuvos Respublikos Konstitucija. Dėl to analizuojant šį žmonių tarpusavio kultūrinių santykių pagrindą, t. y. pozityviąją teisę, vadovaujantis lyginamosios analizės metodu reikėtų pakalbėti ir apie tai, koks yra Lietuvos Respublikos teisės sistemos ir bendrųjų mūsų visuomenės kultūros laimėjimų santykis. Siekiant pažvelgti į kultūros pažangą teisės srityje reikėtų įsigilinti ir į Lietuvos Respublikos Konstitucijos normas kaip pozityviosios teisės pagrindą. Ši analizė leis pažvelgti į teisės normų teisinį turinį ir atsakyti į tam tikrus klausimus, pavyzdžiui, koks jų teisinis turinys, ar jos vienodai atspindi visų teisės subjektų interesus, ar suteikia teisinę galimybę patiems visuomenės nariams pareigų prisiėmimo ir jų vykdymo pagrindu susikurti sau atitinkamų teisių, pareigų laikant kiekvienos pilietinės teisės šaltiniu? Jei šie atsakymai būtų teigiami, galėtume kalbėti ir apie kultūros pažangą teisės srityje. Kultūros pažanga teisės srityje neabejotinai reikštų ir pažangą kitose kultūrinio visuomenės gyvenimo srityse. Svarbiausi žmonių tarpusavio kultūrinio bendravimo santykiai atsiranda, plėtojasi ir pasibaigia vadovaujantis būtent pozityviosios teisės normų pagrindu. Jei šios normos taptų teisinėmis (atsižvelgus į pareigų bei teisių vienvės santykį), visuomenėje vykdant kūrybinę veiklą, keičiantis tarpusavio paslaugomis, subjekciniai santykiai, vadovaujantis žmonių interesus atspindinčiomis teisės normomis, vestų kūrybinių laimėjimų link, skatintų paslaugų teikimo iniciatyvą. Tai prisidėtų prie bendros kultūrinės gerovės visose visuomenės gyvenimo srityse. Dėl to kalbėdami apie pozityviosios teisės teisinį turinį kartu kalbame ir apie visuomenėje vykstančią bendrąją kultūros pažangą. Darbe pilietinės teisės požiūriu bus analizuojama 1992 m. tautos referendumu priimtos Lietuvos Respublikos Konstitucijos normų teisinė struktūra, jų prasmė ir reikšmė tolesnei teisėkūrai, jos santykis su pozityviąja teise, taip pat, koks yra bendrosios kultūros pažangos ir demokratinės Lietuvos Respublikos Konstitucijos santykis.

Kai visuomenėje sukuriamas naujas kūrinys, galintis geriau tenkinti žmonių kultūrinius poreikius, kalbame apie kultūros pažangą. Kalbėdami apie visuomenėje kuriamas bendro elgesio normas, kurių įgyvendinimas užtikrina valstybės poveikio priemones, kalbame apie pozityviąją teisę ir turime omenyje bendrąjį teisinį visuomenės išprusimą bei kultūros raidą. Todėl visa, kas pažangu ir naudinga žmonėms, taip pat ir teisinę kūrybą, galime vadinti pa-

žangia kultūra. Neatsitiktinai lenkų prof. M. Szyszkowska sako, jog teisė yra kultūros dalis [1, p. 26]. Prof. A. Vaišvila teisę laiko viena svarbiausių kultūros sričių. Kalbėdamas apie kultūros reikšmę socialinei raidai jis pabrėžia, kad per teisės įsigyvenimą žmonių santykiuose vyko ir tebevyksta žmoniškėjimo procesas [2, p. 205]. Bendroji visuomeninė kultūra yra tam tikros žmonių sukurtos bendrojo ir individualaus naudojimosi priemonės, padedančios visuomenei ir atskiriems individams įgauti kultūriniam bendravimui, biologinei egzistencijai ir savo komfortabilumui būtinas vertybes. Naudodamasis kūrybos rezultatais žmogus kaskart mažiau priklauso nuo gamtinio pasaulio, pajungia jį savo egzistenciniams poreikiams tenkinti ir visuomenėje vyksta kultūrinė civilizacijos pažanga. Prie kultūrinių civilizacijos laimėjimų kaip visuomenės kūrinių priskiriame ir pozityviąją teisę, kuria remiantis kiekvienas visuomenės narys tenkina savo kasdieninius poreikius bei kartu prisideda prie jos raidos. Žmonijai vystantis kultūrinės pažangos linkme turi būti kuriama ir tam tikrą civilizacijos lygį atitinkanti teisės normų sistema. Teisės įtvirtinimas turėtų reikšti, kad žmonių santykiai kaskart vis tolsta nuo biologinių santykių, kuriuose pradeda vyrėti tvarka bei teisingumas, o ne jėga ir vienas kito pavergimas, ir kad teisiniai santykiai tapačiai plėtojasi naudingų tarpusavio patarnavimų pagrindu. Kaip pažymi E. Vaitiekienė, teisinių santykių dalyviai įgyja subjektinių teisių ir pareigų [3, p. 30]. Tai, be abejo, teisinga, nes tik pareiga gali tapti bet kurių teisių šaltiniu. Tačiau kultūra, ypač socialinė jos sritis, gali ne tik patirti raidą, bet ir nykti – tai priklauso nuo visuomeninės santvarkos, besiremiančios pozityviąja teise. Esant autoritariniams režimams visa kultūra pirmiausiai pajungiamą ne žmogaus gerovei, o antihumaniškai santvarkai išsaugoti, išlaikyti ir aptarnauti, nesirūpinant atskirų žmonių interesais. Tokiose valstybėse nepaisoma pagrindinių žmogaus teisių, kurias keičia įsigalėjęs smurtas, policijos bei karinė jėga. Dėl to totalitarinės santvarkos sąlygomis nėra prasmės kalbėti ir apie individų teisių primato prieš valstybinę valdžią realią galimybę. Prof. M. Szyszkowska pažymi, jog autoritarinėse valstybėse svarbiausią vaidmenį vaidina ginkluotosios pajėgos ir policija. Jos kontroliuoja privatų piliečių gyvenimą. Tokia valstybė monopolizuoja ir masių kultūrą [1, p. 14], todėl ir naujai išrasti bei patobulinti visuomenės kūriniai ne visada gali prisidėti prie visuomenės narių gerovės. Pavyzdžiui, naujaisi mokslo atradimai gali būti panaudojami kuriant agresyvią karinį potencialą savo bei kitoms tautoms pavergti ir teisėms atimti. Tada reiktų kalbėti ne apie bendrosios kultūros pažangą, o apie jos nykimą. Dėl to autoritarinėms santvarkoms būdingas socialinis visuomenės sąstingis, beatodairiškas priverstinis paklusimas ir valstybinės valdžios baimė, kūrybinės iniciatyvos žlugdymas, o kartu ir kultūrinio gyvenimo sričių nuopuolis. Dėl to kultūra, kaip laipsniškas visuomenės civilizacijos procesas, visapusiškai pajėgi plėtotis ir klestėti tik demokratinėje valstybėje. Joje kultūros raidai neabejotinai didžiausią įtaką gali turėti tik laisvas, kūrybingas visuomenės narių darbas. Tokią socialinę padėtį pajėgios užtikrinti būtent teisinės neprivilegiuotos, vienodai visų teisės subjektų interesus tenkinančios pozityviosios teisės normos. Tik naudodamiesi tolygiomis turimomis ir vykdomomis pareigomis bei teisėmis žmonės gali patirti pageidaujamo teisingumo jausmą. Tai šalina tarpusavio nepasitikėjimo ir socialinių konfliktų atsiradimo priežastis. Prof. M. Szyszkowska pabrėžia, kad kiekvienas individas pageidauja, jog teisė užtikrintų teisingumo jausmą [1, p. 14]. Prof. R. Z. Livšicas rašo, jog teisė – tai sunormintas teisingumas, pajėgus įgyvendinti visuomeninį kompromisą [4, p. 69]. Vadinasi, kalbėdami apie bendrą kultūros pažangą kartu kalbame ir apie būtiną pažangą teisės srityje siekiant, kad visuomenės narių tarpusavio santykiai būtų grindžiami teisinėmis kompromisinėmis normomis. Tokių normų pagrindu bus skatinama kurtis ir visų visuomenės narių interesus užtikrinanti teisinė paslauga. Tačiau, kaip jau minėta, visuomenės narių tarpusavio paslaugai būtinas juridinis pagrindas – teisės norma, besiremianti bendrąja, pamatine teisės norma, nes tik nuo konkrečios normos gali priklausyti visuomenės narių tarpusavio santykių teisinis turinys. Kad bendroji norma būtų teisinė, kompromisinė, užtikrinanti visų visuomenės narių interesus, jos turiniui turi pritarti visa tauta. Toks bendrųjų normų aktas, kurį priimti turėtų visa visuomenė, yra valstybės Konstitucija. Jos pagrindu visa tolesnė pozityvioji teisė turi būti teisėta ir užtikrinanti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos tautos valios vykdymą. Ar valstybės konstitucija, įtvirtinanti pagrindinius socialinio visuomenės gyvenimo principus, yra ta vertė, kuriai esant galima teigti, jog vyksta visuomenės bendrosios kultūros pažanga, rodo paties

pagrindinio įstatymo turinys. Iš sovietmečiu vyravusios ideologijos, jog valstybės pilietis yra niekas prieš pačią valstybę, iki šiol dar gali išlikti gyvos šios ideologijos šaknys, kurios atsiradus atitinkamoms sąlygoms galėtų pradėti leisti savo daigus ir į pozityviają teisę. Mes galbūt žinome ne vieną pavyzdį, kai priimti norminiai aktai ar jų atskiros normos nevysiškai atitiko Lietuvos Respublikos Konstitucijos reikalavimus, prieštaravo jos dvasiai ir neužtikrino visų pagrindiniame įstatyme reglamentuotų žmogaus teisių. Mokslas ir visų pirma teisės turi aiškiai nurodyti pagrindines socialinės teisinės visuomenės raidos gaires, remdamasis būtent konstituciniais teisiniais principais ir jos teisine dvasia. Vadovaudamiesi mokslu ir jo išvadomis galėtume labiau įsigilinti ir įžvelgti teisinį pozityviosios teisės ir konstitucinės teisės normų turinio bei jo dvasios santykį. Tačiau tai sudėtingas analitinis darbas. Sudėtingas jis dar ir dėl to, jog iki šio laiko faktiškai niekas negali pasakyti, kas yra teisė [4, p. 48]. Ar ši sąvoka reiškia tik valdžios institucijoms suteikiamą galimybę gyventojams primesti savo valią, ar teisė yra bet kokio turinio konstitucijos išraiška, ar tai humaniška pilietinė kategorija reiškianti pareigų bei teisių vienovę? Bet kuriuo atveju neturėtų kilti abejonių, jog pozityvioji teisė turi atitikti valstybės konstitucijoje reglamentuotus įpareigojimus, nepaisant to, kokio teisinio turinio šie įpareigojimai įtvirtinti jos normose. Dėl to kalbant apie kultūros pažangą teisės srityje mums pirmiausiai turėtų rūpėti, kokio teisinio turinio yra pats pozityviosios teisės pagrindas – Lietuvos Respublikos Konstitucija. Ieškodami šio atsakymo pirmiausiai turėtume remtis pilietiniu humanišku teisės turiniu. Tai reikštų, jog išvesti pagrindinius, pamatinius bendruosius teisės principus, sukurti įpareigojimus savo nariams turi teisę tik tiesioginis jos vartotojas – tauta, jungianti visus valstybės piliečius. Šie pamatiniai tautos uždaviniai turi atsispindėti jos pagrindiniame įstatyme. Tauta valstybės konstitucijoje įtvirtina svarbiausius savo siekius, socialinio gyvenimo principus, kuriais remiantis turi būti kuriama visa pozityviosios teisės sistema. Socialinis mokslas, pirmiausiai teisės, prisidedamas prie visuomenės socialinio gyvenimo, turi ieškoti mokslškai pagrįstų jo raidos būdų, analizuoti konstitucinių teisinių principų teorinę bei praktinę įgyvendinimo galimybę, teikti savo pasiūlymus. Taip teisės mokslas realiai prisidėtų prie tautos konstitucinių siekių įgyvendinimo. Teisės mokslo teorija turi analizuoti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintus tautos siekius ir gilintis į pačios Konstitucijos dvasią, prisidėti prie konstitucinių vertybių tolesnio perkėlimo ir įtvirtinimo galimybių į pozityviosios teisės sistemą. Pozityvioji teisė tampa teisėtu bet kokių visuomeninių santykių, susiklostančių vykdant vienokią ar kitokią kultūrinę veiklą, pagrindu. Žinoma, yra visuomeninių santykių, kurie atsiranda, pasikeičia, pasibaigia remiantis kitomis socialinėmis normomis (paprotinėmis, religinėmis, moralės, etikos ir kt.), tačiau visos jos taip pat susijusios su teisės normomis ir be jų ne visada sureguliuotų vienus ar kitus žmonių tarpusavio santykius. Dėl to bet kuri kultūrinė veikla visuomenėje pirmiausiai paremta pozityviosios teisės normomis ir priklauso tiesioginei arba netiesioginei šių normų reguliavimo sferai. Vadovaujantis pagrindinio įstatymo norma kuriamos kitos pozityviosios teisės normos, todėl galime teigti, jog kultūrą kuria pati kultūra. Jei kaskart sukuriame kokios nors paskirties vis tobulesnį instrumentą, tuo užsitikriname vis didesnę galimybę pagaminti kaskart tobulesnių ne tik tiesioginio kasdieninio vartojimo, bet ir kūrybos reikmenų, panaudoti juos tenkinant savo kasdieninius egzistencinius poreikius. Plėtodamasi kultūra, kaip ir jos kūriniai, neabejotinai tobulėja. Jei visuomenėje priimamas teisinis, visiems visuomenės nariams suteikiantis vienodą galimybę kurti savo teises pagrindinis įstatymas – valstybės Konstitucija, vadinasi, kultūra šioje santvarkoje vystosi pažangiu teisiniu lygiu ir suteikia galimybę veikti siekiant dar pažangesnio socialinio kultūrinio gyvenimo. Kultūrinis visuomenės gyvenimas susideda iš nuolatinio keitimosi tarpusavio paslaugomis. Ši kultūrinė veikla remiasi teisės normomis ir visiškai priklauso nuo jų teisinio turinio. Jei normos teisinė struktūra nėra teisiškai subalansuota, kultūrinė veikla vienus visuomenės narius paverčia privilegijuotais kultūros vartotojais kitų kultūros kūrėjų bei vartotojų sąskaita. Jei valstybės konstitucija minėtais teisiniais įpareigojimais draudžia privilegijuotą veiklą, vadinasi, ji yra teisinė ir atspindi visų visuomenės narių, turinčių kultūrinių interesų, teises. Valstybės konstitucija yra tas kūrinys, kuris padėtų kurti tolesnę pažangesnę vartojamąją vertę – pozityviają teisę. Tačiau pozityvioji teisė dar negarantuoja tautos valios kūrinio – Lietuvos Respublikos Konstitucijos įgyvendinimo. Vėlesnėje teisėkūroje, neatsižvelgus arba nevysiškai suvokiant Lietuvos Respublikos Konstitu-

cijos įpareigojimus, gali būti išleidžiami nesuderinto teisinio turinio įstatymai, nepagrįsti prigimtinių žmogaus teisių prioritetu bei pareigų ir teisių vienove, todėl neatitinkantys pagrindinio valstybės įstatymo turinio. Civilizacijos bei kultūros pažanga reikalauja teisingumo, pagrįsto interesų priešpriešos suderinimu, įgyvendintu vadovaujantis konstituciniais teisiniais principais. Kaip rašoma Konstitucinės teisės vadovėlyje, teisingumas gali būti įgyvendintas užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą išvengiant interesų priešpriešos [5, p. 248]. Nors tai daugiau teisėtumo, o ne teisingumo problema, ne teisės turinio, o jos formos sprendimo klausimas, tačiau kasdieniniame visuomenės narių gyvenime toks normų ir pagrindinio valstybės įstatymo neatitikimas pirmiausiai paliečia kasdieninius žmonių teisinius interesus, jų teises ir verčia į pozityvųjį įstatymą žiūrėti ne tik formos, bet ir teisinio turinio prasme.

Iškreipto humanizmo įtvirtinimas pozityviojoje teisėje – teisinės kultūros sąstingio šaltinis

Lietuvos Respublikos Konstitucija, visos pozityviosios teisės pagrindas, buvo priimta 1992 m. tautos referendumu, o tai reiškia, jog šiame valstybės pagrindiniame akte įtvirtinti svarbiausi visuomenės siekiai, bylojantys ir apie teisinę visuomenės kultūrą, jos pažangą. Lietuvos Respublikos Konstitucija, išreikšdama tautos valią, įtvirtino esmines demokratinėms santvarkoms būdingas žmogiškąsias vertybes. Tauta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtino tai, jog žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtines, ir valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, kad žmogaus laisvė neliečiama, kad žmogus, įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, negali varžyti kitų žmonių teisių bei laisvių, kad neleidžiama varžyti jokio žmogaus teisių arba atvirkščiai, teikti jam privilegijų ir t. t. Kadangi Lietuvos Respublikos Konstitucija yra priimta tautos referendumu kaip pagrindinis valstybės įstatymas, turime suvokti, jog negalime turėti alternatyvios teisėtoms galimybės remtis jokia kitu teisės turiniu kaip tik išplaukiančiu iš konstitucinės arba pilietinės teisės normų bei jos dvasios. Dėl to šiais visuomenės normų įpareigojimais būtina vadovautis ir tolesnėje mūsų teisėkūroje. Teisėkūra turi tapti tikra konstitucinių visuomenės narių teisių užtikrinimo priemone, todėl ši visuomenės institucija tik tada pateisins savo autentiškąją konstitucinę paskirtį, kai Seimo išleidžiami įstatymai atitiks prigimtines žmogaus teises ir kai šių teisės normų pagrindu teisės subjektai turės vienodą galimybę naudotis ir kurti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje reglamentuotas pilietines teises. Tik dėl teisėtų (atitinkančių Lietuvos Respublikos Konstituciją) įstatymų žmogaus teisės realiai tampa aukštesnės už valstybinės valdžios ar kitos kokios nors socialinės grupės interesus. Jei teisinę–demokratinę valstybę kuria visa tauta, tokioje pilietinėje santvarkoje kitaip ir būti negali. Valstybė ir jos institucijos yra sukurtos visos visuomenės ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnio pagrindu: „yra žmonėms paslaugaujanti tarnybos, įpareigtos užtikrinti konstitucines žmogaus teises“ [6]. Jei valstybės institucijos pilietinės, konstitucinės teisės pagrindu netarnauja žmonių teisėms, jos negali būti laikomos ir legitimomis, nes neatspindi savo kūrėjų – žmonių teisių interesų. Dėl to teisinėje santvarkoje valstybė turi tapti pilietinių žmogaus teisių apsaugos organizacija. Leisdama neteisinį įstatymą, nevisiškai atitinkantį konstitucines prigimtines žmogaus teises (kai jo turinyje teisės subjektų teisės nėra tolygios jų pareigoms), valstybė tampa savi-valiaujančia, neatitinkančia savo tikrosios paskirties organizacija. Įstatymų leidžiamoji valdžia, t. y. Seimas, išleisdamas neteisinį įstatymą prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatomis, nes tokia atstovaujamosios institucijos veikla netarnauja žmogaus teisėms, o atvirkščiai – jas varžo ir dirbtinai iškreipia. Dėl to vadovaujantis pilietine teise neturėtų būti privaloma vykdyti neteisinius įstatymus, nes juos įgyvendinant vienas pozityviosios teisės subjektas kultūriškai labiau iškeliamas už kitą. Kiekvienas nepagrįstas mechaniškas teisių atėmimas neatsižvelgus į teisės turinį arba jų suteikimas prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatomis ir dvasiai. Valdžia, pasitelkusi valstybės mechanizmą, versdama tokius įstatymus vykdyti ir jiems paklusti, paverčia valstybę į kaskart vis labiau savivaliaujančią neteisinę politinę organizaciją. Pozityviosios teisės subjektai, turėdami vienodas

konstitucines pareigas bei teises, neteisinio įstatymo pagrindu įgyja vienas kito atžvilgiu nemotyvuotą, Konstitucijai, kaip pilietinei, teisei prieštaraujančią kultūrinę viršenybę. Tokia privilegija nėra pagrįsta pareigų bei teisių vienodumu ir įgyjama vien tik nemotyvuotu iškreipto turinio pozityviosios teisės normos pagrindu. Leisdama nesuderinto turinio įstatymus mūsų rinkta valdžia gali tik labiau deklaruoti žmogaus teises, nei iš tikrųjų jomis rūpintis. Prof. A. Vaišvila rašo, jog teisinė valstybė – tai pastanga humanizuoti žmonių santykius teisės principais [7, p. 13]. Mūsų valdžia, susižavėjusi Vakarų valstybių kultūriniu išsivystymu, be atodairos žvalgosi į Vakarų, ieškodama „gataų pažangių socialinio–teisinio gyvenimo receptų, galinčių garantuoti pilietines žmogaus teises. Tačiau nesiremiant mokslu ir pirmiausiai teisės mokslu, nesivadovaujant konstitucine pilietine teise, chaotiškai kaitaliojant įstatymus vargu ar įmanoma pasiekti socialinio gyvenimo kultūrinę pažangą. Nesugebant įžvelgti žmogaus pilietinių teisių šaltinio jo bandoma ieškoti agresyviųjų visuomenės narių socialinėse grupėse. Pasitelkus teisės normas jiems bandoma suteikti daugiau kultūrinių galimybių, nei jie tam turi konstitucinių pilietinių teisių. Stengiamasi kiek įmanoma apriboti teisėsaugos institucijų veiklos galimybes, kad tik nebūtų pažeistos žmogaus teisės. Tačiau mechaninis, teisės turinio visavertiškumo principu neparemtas kultūrinių galimybių „dalijimas“ tarp pozityviosios teisės subjektų pasitelkus valstybės mechanizmą veda prie dalies žmogaus teisių likvidavimo (atėmimo). Agresyviems visuomenės nariams tai naudinga, nes juos sunkiau patraukti teisinėn atsakomybėn, o sąžiningiems piliečiams, jau praradusiems dalį savo pilietinės teisinės gerovės, atimama kita dalis agresyviųjų kultūrinių galimybių naudai. Prof. A. Vaišvila rašo, jog valdžios galių siaurinimo tendencija pasiekė tokį mastą, kad valdžia teisę gali tik deklaruoti, bet ne garantuoti. Ji virsta tik moraliniais pageidavimais. „Kiek procentų nusikaltimų neatskleista, tiek neteisė dominuoja“ [7, p. 13]. Dėl to bandymas apibrėžti žmogaus teises ne per jų priešybę – pareigą reiškia iškreiptai matyti žmogaus teises, neatsižvelgus į teisės turinį chaotiškai ir neapdairiai kėsintis į teisės tapatybę bei jos socialinio viešpatavimo perspektyvas. Tai reiškia, kad perdėtas, teisės turinio elementų pusiausvyros neatitinkantis „humanizmas“ taip pat yra antihumaniška, antikonstitucinė oficialioji valstybinės valdžios veikla. Tačiau matyt galima teigti, jog kultūros pažanga socialinėje–teisinėje srityje priėmus demokratinę Lietuvos Respublikos Konstituciją yra neabejotinai svairi, nors vėlesniuose etapuose nepakankamai atsižvelgus į tautos arba Lietuvos Respublikos Konstitucijos norminius įpareigojimus, kultūros pažangą teisės srityje, gali būti stabdoma ir nevisapusiškai panaudojama siekiant jos kultūros pažangos. Gilinantį į teisinę kultūrą, kaip bendrosios kultūros dalį, dar reikėtų nemažai padirbėti ir vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucija išanalizuoti, kaip pozityviosios teisės norminiai aktai, atskiri jų straipsniai ir sąvokos atitinka mūsų valstybės pagrindinio įstatymo prasmę bei tautos siekius, įtvirtintus šiame pagrindiniame norminiame akte. Atlikus šį darbą galima bus pateikti išvadas, kaip mūsų pozityvioji teisė atitinka Lietuvos Respublikos Konstituciją bei koks yra santykis tarp bendrosios mūsų kultūros ir jos dalies – pozityviosios teisės. Tik analizuodami veikiančią pozityviają teisę galime matyti, kaip ji atitinka Lietuvos Respublikos Konstituciją ir apsaugo žmogaus teises, o kartu ir matyti teisinės kultūros santykį su bendrąja visuomenės kultūra.

Vadovaujantis tuo, kas išdėstyta, galima suformuluoti šias išvadas:

1. Kadangi pozityvioji teisė yra visuomenės kūrybos rezultatas, nuo kurio priklauso žmonių kultūrinio bendravimo santykių pobūdis, turintis įtakos jų teisėms ir gerovei, teisinė pažanga negali būti atsiejama nuo bendrosios kultūros pažangos ir jos rezultatų.

2. Kadangi Lietuvos Respublikos Konstitucija įtvirtina pagrindines teises žmogiškąsias vertybes, taip pat būdingas ir kitoms demokratinėms pasaulio valstybėms, galime kalbėti apie Lietuvos teisinės kultūros, kaip bendrosios kultūros dalies, pažangą.

3. Nors Lietuvos Respublikos Konstitucija įtvirtina teisinius pagrindinių žmogiškųjų vertybių pagrindus, tačiau tam, kad teisinė kultūra, kaip bendrosios kultūros dalis, klestėtų, būtina, jog pozityvieji įstatymai nenukryptų nuo jos turinio bei neprieštarautų šio pagrindinio įstatymo dvasiai. Priešingu atveju kultūros pažanga teisės srityje būtų daugiau deklaracinio pobūdžio, nes nepajėgtų užtikrinti visų konstitucinių žmogaus teisių.

4. Neteisinio įstatymo, prieštaraujančio Lietuvos Respublikos Konstitucijos prigimtinių teisių principui, vieni reguliuojamų visuomeninių santykių pozityviosios teisės subjektai įgyja

daugiau kultūrinių galimybių kitų pozityviosios teisės subjektų sąskaita. Bandytas pasitelkus įstatymą suteikti kultūrinių galimybių asmenims, praradusiems teisę ar jos dalį į naudojimąsi jomis, nėra humaniška valstybinių institucijų veikla. Ji prieštarauja žmogaus prigimčiai, Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei skatina teisinės kultūros nuopuolį. Tokiu atveju reikėtų kalbėti ne apie teisinės kultūros pažangą, o apie nuopuolį.

LITERATŪRA

1. **Szyszkowska M.** Europejska filozofia prawa. 2 wydanie. – Warszawa: C. H. Beck, 1995.
2. **Vaišvila A.** Teisė kaip visuomeninė sutartis // Kriminalinė justicija: LPA mokslo darbai. 1997. Nr. 7–8.
3. **Vaitiekienė E., Vidrinskaitė S.** Lietuvos konstitucinės teisės įvadas. – Vilnius, 2001.
4. **Лившиц Р. З.** Теория права. – Москва, 1994.
5. **Lietuvos** Konstitucinė teisė. – Vilnius, 2001.
6. **Lietuvos Respublikos** Konstitucija. – Vilnius, 1999.
7. **Vaišvila A.** Teisinė valstybė: nuo optimizmo iki realybės // Lietuvos aidas. 1995 m. spalio 5 d. Nr. 194.

The Implementation of Natural Human Rights in the Constitution of the Republic of Lithuania – a Progressive Part of the Common Culture

Dr. Gintautas Danišauskas

Law University of Lithuania

SUMMARY

There has already been written on the legal support service in the scientific works of Law University of Lithuania. The materials have emphasized that the legal support content lies in the cultural exchange among individuals and it is based on the law. Besides, there is a guarantee that individuals enjoy equal rights in cultural activities. While discussing the cultural level of society members we can not avoid the question of the level of legal relationship which is based on the Constitution of the Republic of Lithuania. Therefore, when using the method of comparable analysis we analyze the cultural interrelationship among people – the positive law, we should discuss the question of relationship between the law system in Lithuania and the cultural development of our society. While seeing the cultural development within the law system we need to analyze the legal structure of the Constitution of Lithuania as the example of the positive law. This analysis will let us look into the legal norms content of the constitution of the Republic of Lithuania and answer the following questions:

- are the norms legal and equally representing the interests of all legal individuals?*
- do the norms give legal opportunity to the obligations and rights of individuals being the source of any civil law?*

If the answers were „yes“, we could speak about the progress of culture in the field of law. The progress of culture in the field of law by no means will influence the progress in other cultural spheres of society life because cultural relations among people start, develop and end following the norms of the positive law. If those norms became legal (in respect of the relation between obligations and rights), the relations among individuals would lead to creative achievements with the initiative of different services.

In the article we are going to analyze the legal structure, content and significance of norms in the Constitution of the Republic of Lithuania that was adopted in 1992 by the national referendum. The relationship of the Constitutional norms legal structure and the positive law, as well as the relationship between the progress of overall culture and the Constitution of democratic Lithuania is going to be determined too.

